

Garda, venec in revizija zgodovine

Tekst

Ladislav Lipič

Polaganje državnega venca v imenu predsednika vlade na spominsko obeležje slovenskim domobranem ob dnevu spomina na mrtve in uporaba Slovenske vojske (SV) za to sta močno razburila slovensko javnost. S pravico do groba in civiliziranim spominom na umrle se kaže raven človečnosti družbe. S tem tudi polaganja vencev na te ali one grobove ne bi smela biti sporna. Nesreča padlih, umrlih ali pobitih vojakov, še posebej pa večine tistih v obeh svetovnih vojnah je v tem, da so bili zlorabljeni za politične opcije in ideološke spopade za njimi. Po dogodku je večina komentatorjev v medijih in na družbenih omrežjih prste uprla v gardno enoto Slovenske vojske. Sledila so pojasnila služb za odnose z javnostmi, vendar le s suhoparnimi pojasnili o vsebini sklepa o določitvi protokolarnih pravil za polaganje vencev, ki pa so več ali manj opravičevala odločitev v kabinetu Vlade Republike Slovenije, kar je seveda bilo pričakovati.

Zanimiv je bil odgovor urada predsednika republike in vrhovnega poveljnika Boruta Pahorja. Navajam le del odgovora, zanj zelo značilen: »Garda Slovenske vojske je položila venec na zahtevo kabineta predsednika vlade v skladu s protokolarnimi pravili. Predsednik republike nima vpliva na to odločitev.« Resnici na ljubo je potrebno zapisanemu pritrditi in ugotoviti, da predsednik republike, kljub temu da je vrhovni poveljnik SV, še na mnogih drugih, bistveno bolj pomembnih področjih nima nobenih pristojnosti in tako tudi ne vpliva.

Kako je urejeno vrhovno poveljevanje obrambnim silam RS

Ustava RS ima le dve določbi, ki urejata vrhovno poveljevanje oboroženim silam. 102. člen določa, da je vrhovni poveljnik obrambnih sil RS predsednik republike. K temu ni dodana nikakršna dodatna kvalifikacija ali omejitev njegovih pristojnosti in odgovornosti. 106. člen Ustave RS pa določa, da med njegovo zadržanostjo njegovo celotno funkcijo začasno opravlja predsednik državnega zbora (DZ). 107. člen Ustave RS navaja pristojnosti predsednika republike, vendar pa izrecno ne navaja pristojnosti vrhovnega vodenja in poveljevanja obrambnim silam. Prav tako ni izrecnega pooblastila, da pristojnosti predsednika repu-

blike kot vrhovnega poveljnika obrambnih sil podrobneje določi zakon. Navedeno je le, da predsednik »opravlja druge zadeve, določene s to ustavo«.

Ob navajanju ustavnih določil, ki opredeljujejo pristojnosti predsednika republike kot vrhovnega poveljnika obrambnih sil, seveda ne moremo mimo zakona o obrambi (ZObr). Če smo pričakovali, da bomo v ZObr našli dovolj natančna določila, ki urejajo pristojnosti vrhovnega poveljnika, smo lahko razočarani. ZObr v nobenem svojem členu ne ureja pristojnosti vrhovnega poveljnika, temveč samo ponavlja ustavno določilo, da je predsednik republike vrhovni poveljnik SV. Vendar pa ZObr v 83. členu navaja pristojnosti DZ RS, ki jih izjemoma opravlja predsednik republike, če se DZ RS ne more sestati. Od konkretnih pristojnosti pa ZObr v 25. in 63. členu določa, da predsednik republike na predlog Vlade RS odloča samo o mobilizaciji SV in povišanju generalov in admiralov.

Ostanimo še pri vlogi predsednika RS in vrhovnega poveljnika v razmerju do SV. To je zanimivo predvsem zaradi odmevnosti vsakoletnega poročanja ministra in načelnika generalštaba SV (NGŠ SV) o pripravljenosti štabov, enot in zavodov SV. ZObr namreč ne določa, komu je za pripravljenost, delo in uporabo poveljstev, enot in zavodov SV odgovoren NGŠ SV, kar jasno kaže na to, da poveljevalno razmerje med predsednikom republike in podrejenimi poveljniki ni izrecno urejeno. To pomeni, da je razmerje med najvišjima členoma vodenja in poveljevanja vsaj neurejeno, če ne celo pretrgano. Če k temu dodamo še ugotovitev, da vrhovni poveljnik nima nobene vloge na izbiro ter imenovanje NGŠ SV in še manj drugih vojaških poveljnikov, smo soočeni vsaj z resnimi pomisleki o vlogi predsednika RS kot vrhovnega poveljnika obrambnih sil. Namreč, Ustava RS je njega – predsednika RS – določila za vrhovno poveljevanje obrambnim silam.

Čeprav Ustava RS in ostala zakonodaja predsedniku republike ne predpisujejo neposredne pristojnosti za vodenje SV in obrambo RS, mu nekateri podzakonski akti omogočajo seznanjanje in vpliv na področju obrambe in vojske, vključno s pripravljenostjo, ki izhaja iz njegove funkcije in odgovornosti kot vrhovnega poveljnika. Pravilnik o izvrševanju obveznosti do predsednika republike na obrambnem področju mu omogoča vodenje o varnosti in obveščevalni situaciji, stanju v SV, kadrih, načrtih,

razvoju in delovanju SV.

Tako bi predsednik RS lahko imel dovolj vedenja, da bi se javno ali v DZ RS jasno opredelil do zagotavljanja virov, normativov, razvoja in uporabe SV do pojavov politizacije in drugih negativnih vplivov, ki slabijo SV in poveljujočim predstavljajo resne težave. S tem bi vrhovni poveljnik lahko vplival na SV, na njeno homogenost in ugled v javnosti. Torej so takšne priložnosti številne in ni potrebno čakati na vsakoletno poročanje o pripravljenosti SV.

Seveda pa je bojazen o tem, da je SV brez vrhovnega vodje, popolnoma odveč, saj je vodenje SV kot celote v pristojnosti ministra za obrambo. Če pa vemo, da lahko organizacija, še posebej vojaška, spremeni človeka v svoj instrument, in glede na to, da je vsak minister strankarski funkcionar in ni neposredno vo-ljen, smo pred rahlo težavo.

»Predsednik republike nima vpliva na to odločitev ...«

To je del odziva urada predsednika republike ob položitvi venca pomniku domobrancem. Venec so v imenu PV položili pripadniki gardne enote SV. Zanimivo, da v nobenem opisu ali komentarju v medijih nisem zasledil nobenega zapisa, kaj o tem dejanju menijo poveljujoči v SV ali pa vsaj najbolj odgovorni v liniji vodenja in poveljevanja. Lahko razumem molk in sklicevanje na sklep o določitvi protokolarnih pravil za polaganje vencev, vendar ZObr določa, da »vojaško poveljevanje temelji na načelih enostarešinstva, subordinacije in obveznega izvrševanja poveljij« ter da mora »vsaka vojaška oseba biti vselej seznanjena o tem, katera vojaška oseba ji je nadrejena in katera podrejena«.

Torej ima tudi poveljnik gardne enote SV ima svojega nadrejenega, ki bi o tem dejanju lahko/moral biti seznanjen in sprejeti razmeroma enostavno odločitev, saj mu navedeni sklep to omogoča. Pojasnjevanje različnih predstavnikov služb za odnose z javnostmi in uradov pa daje vtis, da v SV obstaja dvojna linija vodenja in poveljevanja, kar pomeni, da lahko politika uporabi enoto SV mimo navedene linije. Dokler gre za protokolarni del gardne enote, je to lahko razumljivo, ne bo pa razumljivo, če bo ta model uporabljen v primeru kakšne druge, tudi bojne enote SV.

Verjamem, da je zapisana bojazen odveč, kajti poveljujoči v SV se zavedajo svojih pristojnosti in odgovornosti, kar s svojim delom vsakodnevno dokazujejo. Ni pa odveč spomniti tako njih, ki niso doživeli začetka devetdesetih let v takratni TO, kot tudi javnost na primeru podreditve brigade MORiS takratnemu ministru za obrambo. Takšen primer se danes, glede na to, da smo člani Nata, gotovo ne more zgoditi, seveda pa opozorilo nikoli ni odveč. Ali pač?

O moj bog, kako smo lahko še vedno tako razdeljeni!

Vrnimo se k zapisani ugotovitvi v uvodnem delu tega zapisa. Omenjena poteza predsedni-

ka vlade – položitev venca k pomniku domobrancev v izvedbi častne enote SV – na znani način odvrta pozornost od zastrašujočega širjenja koronavirusa in števila mrtvih. Pa ne samo to, ampak tudi na nadaljevanje provokacij in vztrajno revidiranje zgodovinskih dejstev in iz tega izhajajočega obnašanja, če hočete, tudi v Evropi. Kdo v Evropi še upa trditi, da so nacistične in fašistične vojne formacije bile prava nacionalna vojska? Tega ne upajo narediti niti v Ukrajini, kjer so zloglasno SS divizijo Galicija takratne oblasti marca 1945, v času, ko je skupaj z Rosenerjevimi policijskimi polki še preganjala partizansko vojsko na Menini planini ter v Tuhinjski in Zadreški dolini, razglasiti za ukrajinsko nacionalno armado.

Izmišljotine o slovenski narodni vojski seveda boljko enako kot zanikanje tega, da je edina mednarodno priznana slovenska vojaška struktura med drugo svetovno vojno bila slovenska partizanska vojska. Žal je ta po koncu vojaških spopadov (1945), tako kot pred njo Maistrova vojska (1918), poniknila, kar zanikovalcem zgodovine pride še kako prav.

Primere izbrisa nacionalnega vojaškega značaja zasledimo tudi pri slovenski teritorialni obrambi (TO), ki je skupaj s slovensko milico in ostalimi strukturami pred tridesetimi leti izborila slovensko samostojnost. Ob 50. obletnici začetkov vzpostavljanja slovenske TO se je leta 2018 zgodba o zanikanju geneze ponovila. Takrat so celo najvišji državni funkcionarji trdili, da med slovensko TO in TO demokratične Republike Slovenije ni povezave, čeprav so ljudje v obeh bili isti in rodna zemlja, ki bi jo oziroma so jo branili, prav tako. Verjetno se zaradi razklanosti in omenjenega izbrisa ob 30. obletnici osamosvojitve in drugih državnih proslavah vedno redkeje omenja ali vsaj izreče zahvala tem akterjem.

Žalostna ugotovitev ob polaganju vencev SV in spornem komuniciranju ob tem je, da našo vojsko in vojake ponovno zlorabljajo za dosego političnih ciljev. Pripadniki SV vojaške časti izkazujejo in vence polagajo, kjer jim to pristojni poveljniki in izza njih politične avtoritete ukažejo ali odredijo. Po krivici je ob vseh teh dogodkih bil pozabljen minister za obrambo, ki je skupaj z **vojnimi veterani** in slovenskimi častniki položil vence na Žalah k pomnikom padlih v prvi svetovni vojni, partizanom, padlim v drugi svetovni vojni, **lipi sprave, talcem v Gramozni jami in padlim v vojni za Slovenijo**. To je državniško obnašanje!

Polaganje vencev in častne straže, tudi domobrancem, ob tem niso ne prvi in ne zadnji primer v Sloveniji. Ne nazadnje se vojaške časti izkazujejo in venci polagajo ob Spomeniku vsem žrtvam vojn in z vojnami povezanih žrtev. In to ne samo ob dnevu spomina na mrtve, ampak tudi ob državniških obiskih. Državna vojska polaga vence na številne grobove, največ na partizanske, vendar tudi domobranski niso redki (Kočevski rog, Jelendol idr.). Tudi predsednik vlade bi lahko, ko je naročil poseb-

no polaganje venca na obeležja osamosvojitvene vojne in na domobransko obeležje, naročil polaganje na Urhu, kjer so ravno tako umirali ljudje pod rokami tistih krvnikov, ki jim je namenil venec na Žalah.

Prizadevanja za ohranjanje poštenega zgodovinskega spomina ne morejo in ne smejo temeljiti na potvarjanju, kot je to, kdo je in kdo ni bil resnična slovenska vojska. Tudi pri obsojanju totalitarizmov morajo pravi državni ki ravnati modro. Če se obsoja in zavrača eno stran zaradi pripadanja enemu totalitarizmu in priklanja drugi strani, kot na primer domobrancem, ki so bili resnični in sestavni del drugega totalitarizma, se pojavlja vprašanje, ali se to počne zgolj zato, da se pokaže svojo totalitarno stran oziroma svojo naravnost ali česa drugega.

To najbolj vedo tisti, katerim je takšno početje način življenja.

Naj sklenem. Ob opisani zlorabi SV bi predsednik in vrhovni poveljnik naših obrambnih sil moral dvigniti glas in takšno dejanje obsoditi. Ne glede na to, da na samo dejanje nima neposrednega vpliva.

Ladislav Lipič je upokojeni generalmajor.

Ob zlorabi Slovenske vojske bi predsednik in vrhovni poveljnik naših obrambnih sil moral dvigniti glas in takšno dejanje obsoditi. Ne glede na to, da na samo dejanje nima neposrednega vpliva.

Žalostna ugotovitev ob polaganju vencev SV in spornem komuniciranju je, da našo vojsko in vojake ponovno zlorablajo za dosego političnih ciljev.